

Duurzaamheid in onderwijs: opvolgingsrapport 2022

1. Kader

Het hoger onderwijs wordt beschouwd als een belangrijke katalysator voor duurzame ontwikkeling, onder meer via haar onderwijsopdracht. Jaarlijks bijna 50.000 jonge mensen vormen, kan en moet het duurzaamheidsdenken versterken.

In de duurzaamheidsvisie (2013) wordt het als volgt verwoord:

De UGent moet via haar onderwijs bijdragen aan ‘een duurzamere samenleving en haar studenten voldoende vertrouwd maken met sociale, ecologische en economische duurzaamheidsproblemen en met mogelijke oplossingen’. In haar streven naar ‘onderwijs met een hoge maatschappelijke relevantie, verbonden met en geïnspireerd door de uitdagingen van vandaag en morgen’ wil de UGent duurzame ontwikkeling inhoudelijk en procesmatig integreren in het volledige onderwijsaanbod.

Met de universiteitsbrede beleidskeuze ([UBK Duurzaamheid](#)) zette het universitair bestuur dat streven in 2019 verder kracht bij. Bedoeling is om komende jaren via deze UBK verdere stappen te zetten. Via intensieve processen op maat wordt duurzaamheid geïntegreerd in 15 à 20 geïnteresseerde opleidingen en via opschalingstrajecten kan de verworven kennis en praktijkervaring worden doorgegeven aan andere opleidingen.

De aandacht voor duurzaamheid wordt ook meer en meer geïntegreerd in de bestaande processen en strategieën van de directie Onderwijsaangelegenheden. Het kwaliteitszorgsysteem ‘Eigen Regie 2.0’ laat elke opleiding (via de opleidingsmonitor) reflecteren over de wijze waarop duurzaamheid geïntegreerd is in het curriculum en opleidingsbeleid. De onderwijsondersteuning is direct daaraan gekoppeld en is erop gericht om opleidingen die dat wensen te helpen bij een diepgaandere integratie.

In de toekomst zal duurzaamheid meer en meer meegenomen worden onder de noemer ‘future proof opleidingen’. Het Apollo 8-project (mogelijk gemaakt door de Vlaamse overheid met middelen uit het Voorsprongfonds) laat toe dit proces te versnellen. Er is immers expliciete aandacht en extra ondersteuning voor:

- **Generieke competenties:** Biedt de opleiding een weloverwogen balans van leerkansen voor het verwerven van enerzijds discipline-eigen kennis, vaardigheden en attitudes die heel belangrijk zijn en blijven maar anderzijds ook voor het verwerven van **generieke kennis, vaardigheden en attitudes**, vanuit de idee van de ‘T-shaped professional’?
- **Interdisciplinariteit:** Biedt de opleiding voldoende mogelijkheden voor **een inter- en transdisciplinaire** invulling van het curriculum waarbij studenten uit verschillende disciplines met elkaar in interactie gaan?
- **Stepping stones voor internationalisering:** Heeft de opleiding het ‘stepping stone-principe’ geïntegreerd in het curriculum waarbij er volgens een beredeneerde opbouw **internationale en interculturele competenties geïntegreerd worden in het curriculum van elke student?**
- **Maatschappelijke verankering:** Is de opleiding **ingebod in de maatschappij** in die mate dat ze in overeenstemming is met toekomstige maatschappelijk noden, gebaseerd op/gebruik makend van ‘real-life challenges’, en dat studenten mogelijkheden hebben en aangespoord worden tot maatschappelijk engagement en stages?

- **Flexibele leerwegen:** Staat de student in de opleiding centraal? Biedt de opleiding **flexibele leerkansen en leerwegen** zodat het voor studenten mogelijk is om hun curriculum te personaliseren?

Er zijn verschillende aanknopingspunten te vinden met duurzaamheid(seducatie):

- Generieke competenties: die overlappen deels met duurzaamheidscompetenties (kritisch en systeembreed denken, samenwerken, communiceren, reflexieve houding, resilience, ...);
- Multi-, inter- en transdisciplinariteit: essentieel voor de aanpak van 'wicked problems' of duurzaamheidsproblemen;
- Inbedden in de maatschappij via *challenge-based education*: actieve en transdisciplinaire werkvormen zijn bijzonder geschikt om duurzaamheidsvraagstukken aan te brengen;
- Mogelijk maken van gepersonaliseerde en flexibele opleidingstrajecten: waardoor studenten met een grote interesse in duurzaamheidsvraagstukken meer vrijheid krijgen om zich daar tijdens hun opleiding in te verdiepen.

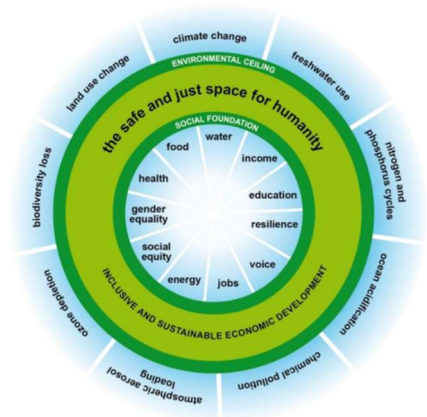
[Recent empirisch onderzoek](#) toont overigens aan dat de overgrote meerderheid van de UGent-studenten vragende partij is om tijdens hun opleiding aan de universiteit meer aan de slag te gaan met concrete en actuele duurzaamheidsvraagstukken. Deze bevindingen zijn analoog aan de resultaten van de opleidingsfeedback en alumnibevraging.

Uit bovenstaande blijkt dat 'duurzaamheid in onderwijs' een zaak is van verschillende actoren. Waar de UBK Duurzaamheid inzet op trajecten binnen en met een relatief beperkt aantal opleidingen, zal de directie Onderwijsaangelegenheden steeds trachten methodieken uit te werken waarmee alle (of toch zo veel mogelijk) opleidingen bereikt worden, uiteraard verder bouwend op de expertise van het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling (CDO). Via de denktank Transitie UGent en de Green Office worden signalen van lesgevers, onderwijsbegeleiders, kwaliteitszorgmedewerkers en studenten met een specifieke interesse voor duurzaamheid gecapteerd. Het los-vaste samenspel en de diverse invalshoeken van deze actoren maakt het gegeven 'duurzaamheid in onderwijs' complex én rijk.

Voorliggend rapport is een opvolging van de engagementen uit de voorbije duurzaamheidsverslagen en de engagementen die voortvloeien uit het opdrachtouderschap duurzaamheid. Het rapport is gevormd op basis van input gegeven door vertegenwoordigers van de directie Onderwijsaangelegenheden (DOWA), het opdrachtouderschap rond de UBK Duurzaamheid in onderwijs, het CDO en experts uit de faculteiten en de centrale administratie. Tevens werden suggesties verzameld in de denktank Transitie UGent en het Raretijdenkabinet.

2. Uitgangspunten inzake duurzaamheidseducatie

Duurzaamheidsuitdagingen domineren steeds meer de maatschappelijke en politieke agenda's. Niet alleen de klimaatcrisis manifesteert zich nadrukkelijk op de voorgrond, maar ook biodiversiteitsverlies, een toenemende sociale ongelijkheid en armoede, de wooncrisis, waterschaarste, enz. En voor een goed begrip: deze uitdagingen beïnvloeden elkaar. We pleiten er dan ook voor om duurzaamheidsuitdagingen te benaderen vanuit een systemisch perspectief en op een inter- en transdisciplinaire

manier. Block & Paredis (2019)¹, onderzoekers bij het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling, gebruiken de DNA-structuur om een duurzaamheidsuitdaging voor te stellen en zo de verwevenheid van de ecologische en sociale uitdagingen te benadrukken. Denk maar aan de onrechtvaardige verdeling van de toegang tot hulpbronnen. Of denk aan wie het meest kwetsbaar voor is voor de gevolgen van de klimaatcrisis. Een vergelijkbare logica is terug te vinden in het invloedrijke idee van de donuteconomie, een economisch model van Kate Raworth (2017; zie figuur)². Beide voorstellingen weerspiegelen een 'sterke' visie op duurzaamheid: Het bevorderen van 'de economie' is geen doel op zich, de economie moet integendeel dienen als middel om een sociaal-rechtvaardige samenleving vorm te geven binnen de ecologische grenzen van de planeet.

Hoewel wordt aangenomen dat duurzame ontwikkeling verwijst naar basisbehoeften, sociale rechtvaardigheid en ecologische grenzen, is één juiste en algemeen aanvaardbare definitie niet voorhanden. De centrale begrippen blijven voor interpretatie vatbaar. Wat is nu precies rechtvaardig? Wanneer wordt de draagkracht van de aarde overschreden? Doorgaans zijn hieromtrent meerdere interpretaties in voege waarbij iedereen probeert een logica of discours ingang te laten vinden dat tegemoetkomt aan de eigen aannames en belangen. Het duurzaamheidsdebat en de verschillende interpretaties van duurzame ontwikkeling kunnen bijgevolg min of meer op een continuüm worden weergegeven dat eenvoudig gesteld evolueert van zogenaamde 'status quo-benaderingen tot radicale transformatieve benaderingen (Hopwood et al. (2005)).

Bovenstaande heeft een aantal implicaties voor ons onderwijs. Het is immers belangrijk dat studenten de brede waaier aan interpretaties en perspectieven leren kennen en dat ze leren hoe hiermee om te gaan. Zoiets (sterker) integreren in onderwijs gaat gepaard met zowel het benutten van opportuniteiten als het aangaan van uitdagingen.

De belangrijkste **opportuniteiten** houden verband met de reeds ruim **aanwezige wetenschappelijke kennis** binnen onze universiteit. Het gaat om wetenschappelijke kennis over bijvoorbeeld planetaire grenzen, sociale ongelijkheid en beleid, alternatieve economische modellen, klimaatverandering, ethische dilemma's, principes van duurzame chemie, etc.

De belangrijkste **uitdaging** schuilt in de contextgevoeligheid en in het politieke karakter van complexe duurzaamheidsvraagstukken. Vaak is er een sterk wetenschappelijk en maatschappelijk debat over wat nu precies de framing, het probleem of de oplossing is van deze complexe duurzaamheidsuitdagingen. Kant-en-klare objectief juiste oplossingen zijn dan niet voorhanden, maar hangen af van de context en schaal (tijd en ruimte) en van welke bezorgdheden wel en niet in rekening worden genomen.

Dergelijke uitdagingen brengen dan ook **pedagogische en didactische** uitdagingen met zich mee. Onderwijs is immers niet langer een kwestie van het louter overbrengen van de 'juiste' kennis om te komen tot eenduidige, kant-en-klare oplossingen. Uiteraard moeten we studenten nog steeds de best beschikbare kennis meegeven, maar tegelijkertijd moeten we hen **vertrouwd maken met de complexiteit, onzekerheid en normativiteit die duurzaamheidsuitdagingen** met zich meebrengen en hen de nodige 'actie-competentie' bijbrengen zodat zij, als burger én als professional, beter gewapend zijn om met deze uitdagingen om te gaan. Voor **lesgevers** betekent dit dat zij enerzijds **ervaring** moeten opdoen met specifieke werk- en evaluatievormen die geschikt zijn voor duurzaamheidseducatie. Anderzijds moeten ook de nodige **middelen** beschikbaar zijn om dergelijke, dikwijls arbeidsintensieve werkvormen toe te passen. De **principes van future-proof onderwijs** (inzetten op generieke competenties, leren in inter- en transdisciplinariteit, onderwijs inbedden in de maatschappij en studenten flexibele leerwegen aanbieden) zullen opleidingen een kader bieden om onze studenten optimaal voor te bereiden op een complexe en snel veranderende maatschappelijke context.

¹ Block, T., & Paredis, E. (2019). *Het politieke karakter van duurzaamheidsvraagstukken*. In J. Coene, P. Raeymaeckers, B. Hubeau, S. Marchal, R. Remmen, & A. Van Haarlem (Eds.), *Armoede en sociale uitsluiting: jaarboek 2019* (2nd ed., pp. 47–66). Leuven / Den Haag: Acco.

² Raworth K. (2017) *Doughnut economics: seven ways to think like a 21st-century economist* Random House, London.

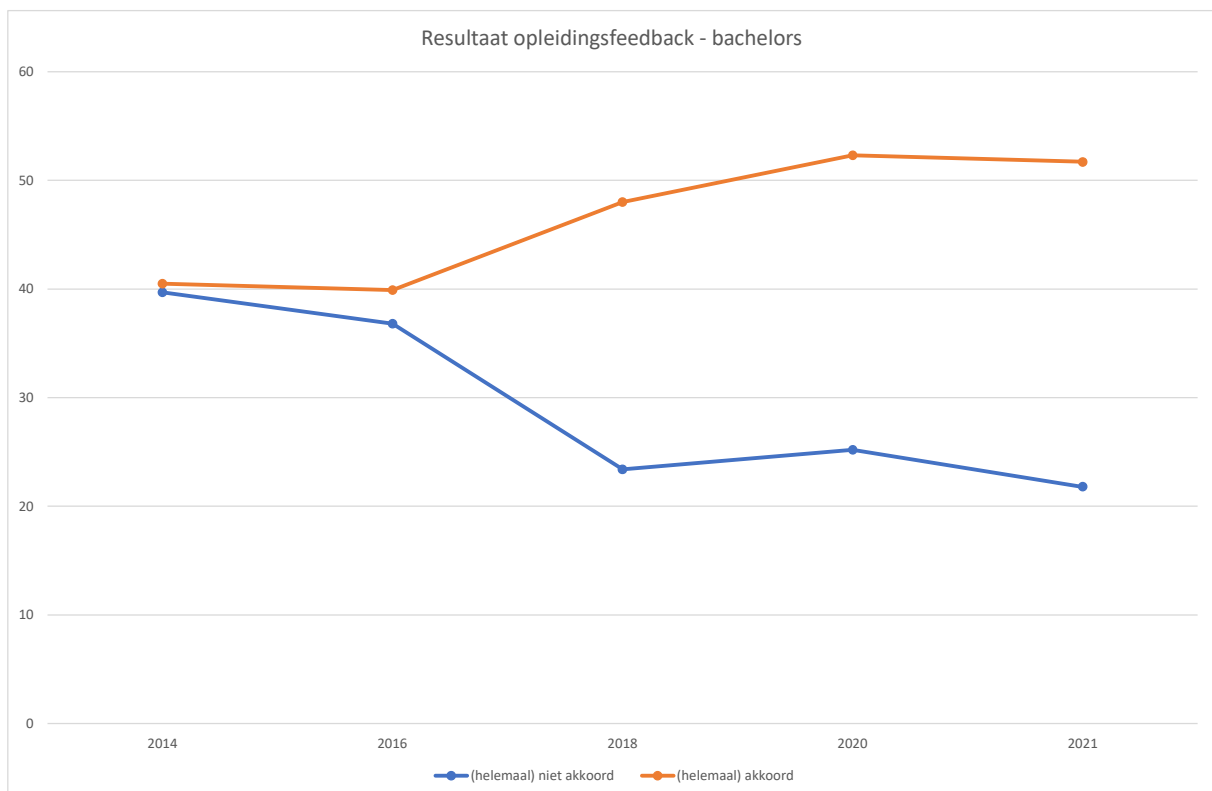
3. Evolutie van indicatoren

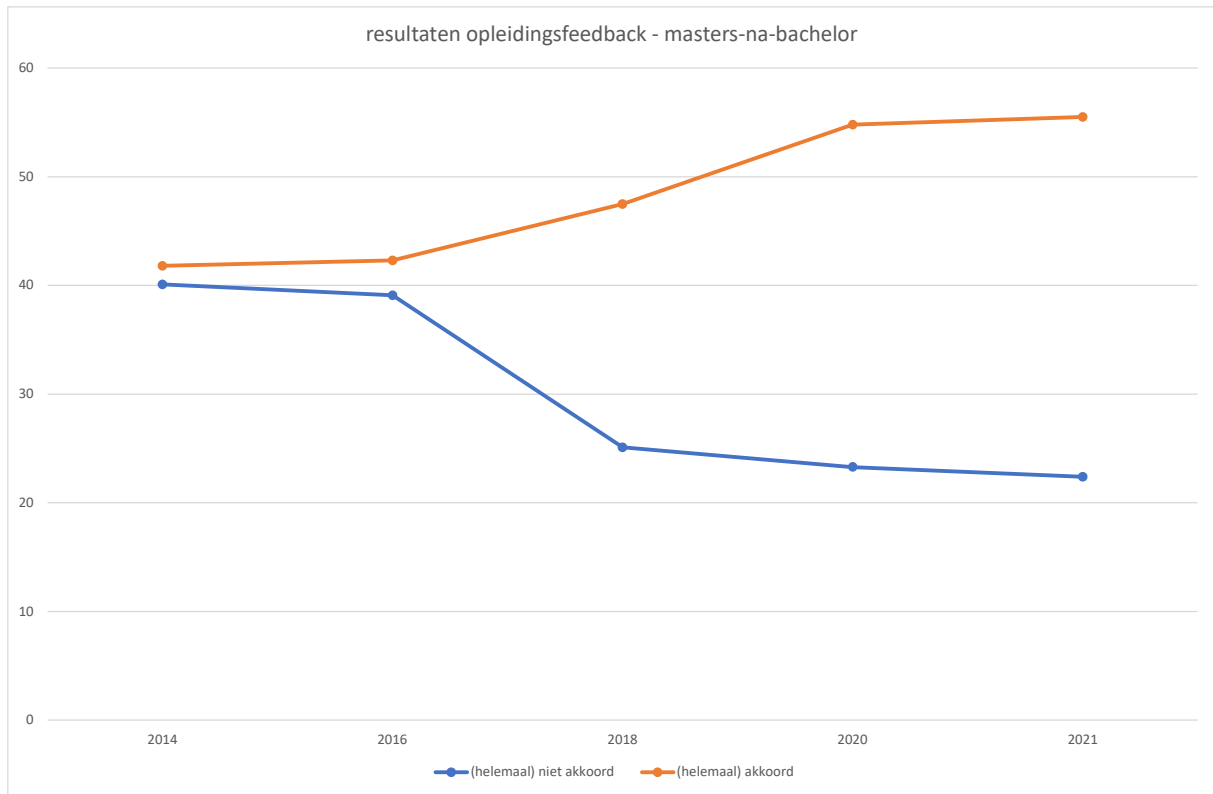
3.1. Opleidingsfeedback

De Opleidingsfeedback (voorheen tweejaarlijkse 'opleidingsevaluaties') bestaat uit een jaarlijkse bevraging bij alle studenten die in het laatste jaar van een opleiding zitten (bachelor-master). De enquêtes worden afgenomen vanaf eind mei (inhaalweek) en lopen tot september.

In de bevraging vanaf 2020 is het item 'De opleiding moedigde je aan om na te denken over ecologisch duurzame en/of sociaal rechtvaardige oplossingen voor problemen' opgenomen. Dit item vervangt twee items die opgenomen waren van 2014 tot 2018, namelijk 'Tijdens je opleiding werd ingegaan op duurzame ontwikkeling' en 'Zoeken naar duurzame oplossingen voor problemen werd gestimuleerd'. Vervanging van deze items was aangewezen omdat ze te weinig herkenbaar waren voor studenten uit minder praktijkgerichte opleidingen, waardoor een vertekend beeld ontstond.

Hoewel de vervanging van deze items vergelijken over de jaren heen moeilijk maakt, kunnen we toch voorzichtig concluderen dat er algemeen een positieve trend is vast te stellen (zie grafieken 'opleidingsfeedback bachelors' en 'opleidingsfeedback masters-na-bachelor'). Desalniettemin is in 2021 nog steeds slechts de helft van de respondenten (helemaal) akkoord met de stelling 'De opleiding moedigde je aan om na te denken over ecologisch duurzame en/of sociaal rechtvaardige oplossingen voor problemen'. Er is dus nog heel wat groei mogelijk.

3.2. Alumnibevinging

De items die in 2021 opgenomen werden in de alumnibevinging zijn een logische vertaling naar dat publiek van het item uit de opleidingsfeedback. Voor het item "Aandacht hebben voor duurzaamheid (ecologisch duurzame, sociaal en/of economisch rechtvaardige oplossingen voor problemen)" zijn er twee vragen:

- In welke mate verwierf u de volgende competenties via uw eerste master- of licentiaatsopleiding aan de UGent?
- In welke mate gebruikt u de volgende competenties effectief in uw huidige job?

De respondenten dienen een score te geven van 1 (Helemaal niet) tot 5 (Helemaal wel).

Uit de resultaten van 2021 blijkt dat voor de volledige cohorte van 'ooit' afgestudeerden iets minder dan een kwart (24.3%) van de respondenten vindt dat ze voldoende competenties verworven hebben wat betreft aandacht voor duurzaamheid, 47.5% is van mening dat ze dergelijke competenties (helemaal) niet voldoende verworven hebben. Tegelijkertijd geeft 45.4% van deze groep aan dat aandacht hebben voor duurzaamheid een competentie is die ze dienen te gebruiken in hun huidige job, 25.8% geeft aan dat ze dergelijke competenties (helemaal) niet inzetten.

De resultaten bij de 'uitstroomcohorte', diplomajaren 2016-2017 tot en met 2019-2020, zijn iets gunstiger. 32.4% van de respondenten geeft aan voldoende competenties verworven te hebben omtrent duurzaamheid, en 36.6% gaat hier niet mee akkoord. Deze jongere groep gebruikt duurzaamheidscompetenties nog minder vaak in hun job: 35.1% geeft aan deze te gebruiken, 35.7% gebruikt deze niet.

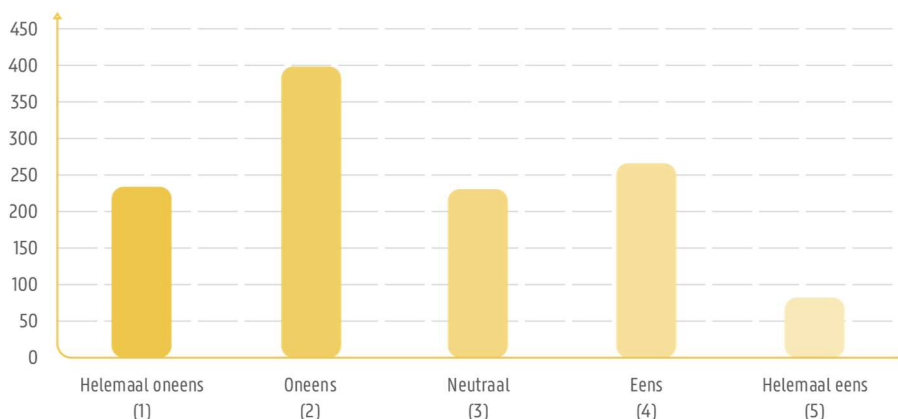
3.3. Studentenbevraging van de Gentse Studentenraad

De Green Office, CDO, DOWA en de Gentse Studentenraad lanceerden in de lente van 2021 een enquête onder studenten en (een beperkt aandeel) alumni (3,3 %) van de UGent.

1211 respondenten vulden de enquête volledig in. In de enquête werden de respondenten bevraagd naar hun ervaringen met het onderwijsaanbod rond duurzaamheidsvraagstukken in hun opleiding. Er werden hierbij zes stellingen voorgelegd, waarbij de respondent diende aan te geven in welke mate men het (on)eens was met de verschillende stellingen. Hiertoe werd een schaal gebruikt van 1 (= helemaal oneens) tot 5 (= helemaal eens). Respondenten geven aan het eerder oneens te zijn met de stelling dat ze tijdens hun opleiding aan de slag gegaan zijn met concrete en actuele duurzaamheidsvraagstukken (2 = oneens, 3 = neutraal) en het (helemaal) oneens te zijn met de stelling rond het samenwerken met studenten van andere faculteiten (1 = helemaal oneens, 2 = oneens). Tegelijkertijd drukken ze ook de wens uit om vaker aan de slag te (kunnen) gaan met duurzaamheidsvraagstukken (4 = eens), en dit ook in een interfacultaire setting (3 = neutraal, 4 = eens).

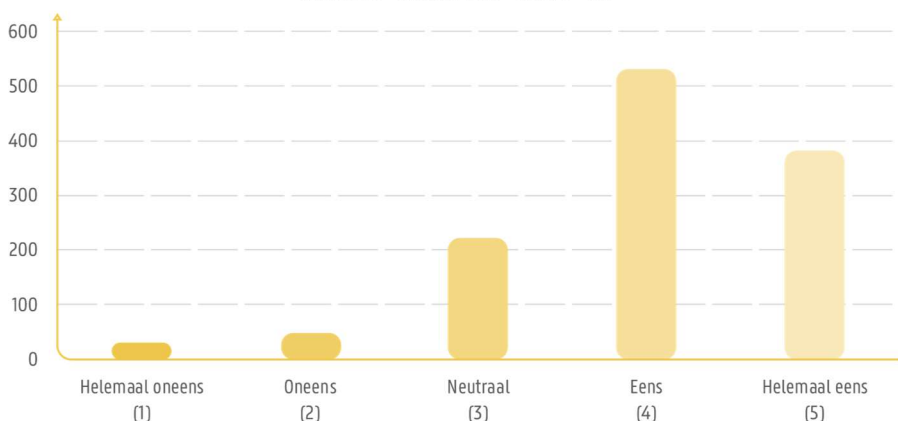
Stelling: "In mijn opleiding aan de universiteit ben ik aan de slag gegaan met concrete en actuele duurzaamheidsvraagstukken."

gemiddelde = 2,64/5; st. afw. = 1,210; n = 1211

Stelling: "In mijn opleiding aan de universiteit wens ik meer aan de slag te gaan met concrete en actuele duurzaamheidsvraagstukken."

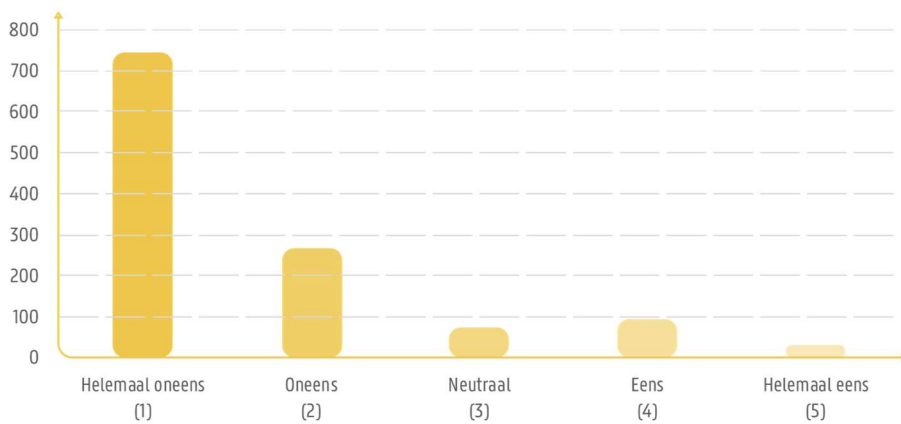
gemiddelde = 3,98/5; st. afw. = 0,937; n = 1211

Deze bevindingen tonen aan dat studenten vragende partij zijn om tijdens hun opleiding meer met duurzaamheidsvraagstukken aan de slag te gaan.

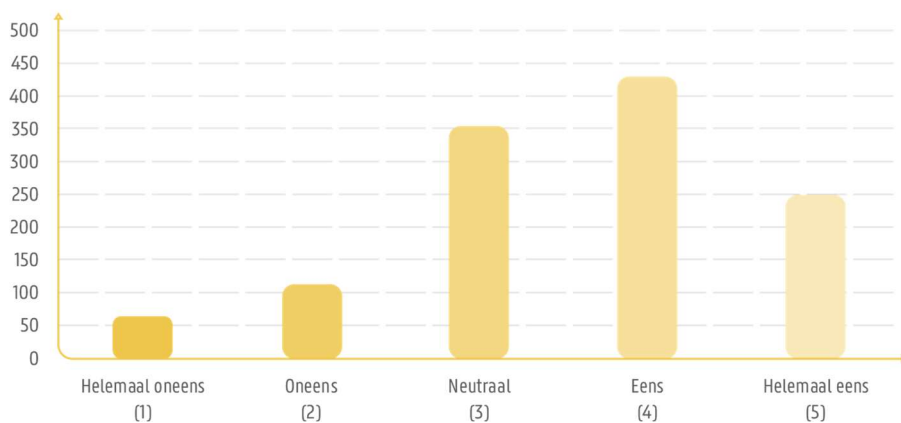
Stelling: "In mijn opleiding aan de universiteit heb ik met studenten van andere faculteiten samengewerkt rond duurzaamheidsvraagstukken."

gemiddelde = 1,68/5; st. afw. = 1,056; n = 1211

Stelling: "In mijn opleiding aan de universiteit wens ik meer met studenten van andere faculteiten samen te werken rond duurzaamheidsvraagstukken."

gemiddelde = 3,57/5; st. afw. = 1,078; n = 1211

Hieruit kunnen we besluiten dat het interdisciplinair werken rond duurzaamheidsvraagstukken volgens de bevroegde studenten nog veel te weinig aan bod komt.

[Het volledige rapport vind je via deze link.](#)

4. Evaluatie actieplan en bijsturing

Onderstaand actieplan is het resultaat van de inspanningen van de verschillende actoren zoals hierboven beschreven onder 1. *Kader*.

Gezien de urgentie van de klimaatproblematiek en het hoge ambitieniveau van het duurzaamheidsbeleid, is het heel belangrijk om de vooropgestelde doelstellingen en de voortgang van de actiepunten goed te bewaken. Afhankelijk van het resultaat van de ondernomen acties zal moeten bijgestuurd worden. Onderstaande evaluatie zal dus terzelfdertijd ook acties voor het komende jaar bepalen.

Pijler 1: Versterken van het duurzaamheidsbeleid in de onderwijsorganisatie

Volgende concrete acties worden verder opgenomen of nieuw voorgesteld:

Actie 1.	DOWA en duurzaamheidsexperten van de UGent overleggen geregeld over onderwijsinitiatieven met een duurzaamheidsfocus en de inbedding hiervan in het beleid. De universiteitsbrede beleidskeuze 'duurzaamheid' versterkt dit proces.
Evaluatie	Mede dankzij het opdrachthouderschap inzake de UBK Duurzaamheid (zie actie 5), de aanstelling van een beleidsmedewerker binnen DOWA (zie actie 2) en engagementen vanuit de Green Office (zie onder meer pijler 4) was er regelmatig overleg, afstemming en samenwerking, in het bijzonder over de hieronder vermelde acties. Dit overleg is evenwel nog niet structureel ingebed. Vandaar dat alle betrokken actoren vragende partij zijn voor een meer formele werkgroep.
Bijsturing en planning	Om strategische lijnen uit te tekenen, implementatie van strategische keuzes te versterken en een betere afstemming tussen lopende onderwijsinitiatieven te garanderen wordt een meer formele werkgroep 'Duurzaamheid in onderwijs' opgericht. Deze werkgroep omvat vertegenwoordigers van DOWA, het opdrachthouderschap rond de UBK 'Duurzaamheid in onderwijs', het CDO, de Green Office en een aantal vertegenwoordigers uit de faculteiten.

Actie 2.	Er werd een beleidsmedewerker Duurzaamheid aangesteld binnen DOWA.
Evaluatie	De afdeling Onderwijskwaliteitszorg (DOWA) investeerde in onderwijsondersteuners die belangrijke maatschappelijke thema's moeten helpen integreren in het onderwijs. Voor duurzaamheid werd parallel met de UBK 'Duurzaamheid in onderwijs' een project opgestart. Daarmee krijgt de aandacht voor o.a. duurzaamheid een structurele inbedding. Zowel intern (bv. vertaling van onderzoek binnen CDO, studenteninitiatieven van de Green Office, capteren van bottom-up processen in de Transitiearena) als extern (netwerken met andere HOI's) blijkt deze functie een belangrijke bruggenbouwer.
Bijsturing en planning	DOWA beschikt over een fulltime beleidsmedewerker Duurzaamheid. Aangezien deze medewerker aangesteld werd op projectmiddelen, loopt deze functie ten einde in december 2022. Er wordt getracht om verschillende elementen die in het huidige takenpakket belangrijk zijn geleidelijk aan te integreren in lopende processen en projecten. De thema's 'generieke competenties', 'interdisciplinariteit' en 'flexibeler opleidingstrajecten', die in het Apollo 8 - project 3 "Future-proof opleidingen" op de voorgrond staan, bieden daarvoor goede kansen.

De expertise rond duurzaamheid en duurzaamheidseducatie die momenteel in het team Onderwijsondersteuning aanwezig is, zal van de projectmedewerker overgedragen worden aan een andere medewerker binnen het team.

Actie 3.	De UGent peilt in alle opleidingsevaluaties naar duurzaamheidsaspecten. Zo wordt aan studenten gevraagd aan te geven in welke mate ze de kans kregen om na te denken over ecologisch duurzame en sociaal rechtvaardige oplossingen voor problemen.
Evaluatie	<p>Sinds academiejaar 2019-2020 is de vraag “<i>De opleiding moedigde je aan om na te denken over ecologisch duurzame en/of sociaal rechtvaardige oplossingen voor problemen</i>” opgenomen in de opleidingsfeedback. In de formulering van de vraag werd er expliciet voor gekozen om zowel het ecologische als het sociale aspect van duurzaamheid te benoemen.</p> <p>In 2021 verklaarde 52% van de respondenten uit de bacheloropleidingen zich (helemaal) akkoord met deze stelling, 23% is (helemaal) niet akkoord. Voor de masteropleidingen was dit respectievelijk 56% en 22% (referentiejaar 2021). Opleidingen gebruiken deze informatie voor de evaluatie en bijsturing van hun opleidingsbeleid via de monitor.</p>
Bijsturing en planning	<p>Bovenstaande vraag wordt behouden zodat een vergelijking doorheen de tijd voor alle opleidingen mogelijk is.</p> <p>Zie ook 3. <i>Evolutie van indicatoren.</i></p>

Pijler 2: Inhoudelijke integratie van duurzaamheid in het opleidingsaanbod

Volgende concrete acties worden verder opgenomen of nieuw voorgesteld:

Actie 4.	Ondersteund door een opdrachtouder grijpen zes faculteiten de strategie rond de universiteitsbrede beleidskeuzes aan om duurzaamheid sterker te verankeren in hun onderwijs. Na een pilootproject in één of meerdere opleidingen wordt nadien per faculteit ingezet op een opschalingstraject voor alle opleidingen.	
Evaluatie	Onderstaande tabel toont welke faculteiten opteerden voor de UBK Duurzaamheid (luik onderwijs) en welke operationele doelstellingen naar voor werden geschoven.	
	Faculteit	Betrokken opleidingen in 2019-2022
	Rechten	Bachelor Rechten Bachelor Criminologie
	Ingenieurswetenschappen en Architectuur	Bachelor Werktuigkunde - Elektrotechniek
		Focus van operationele doelstelling
		Een leerlijn ‘duurzaamheid’ uitwerken in de opleiding Rechten en in de opleiding Criminologische Wetenschappen. Reeds geleidelijk implementeren in de opleiding Rechten.
		Duurzaamheid inbouwen als backbone in het onderwijs zodat de toekomstige ingenieur een automatische reflex ontwikkelt voor duurzaamheid, voor het onderkennen van

	Bachelor Elektro- mechanica Bachelor & Master Industrieel Ontwerpen	duurzaamheidsproblemen en voor het bedenken van duurzame oplossingen.
Faculteit Economie en Bedrijfskunde	Alle bachelor- opleidingen	Duurzaamheid verankeren in haar vijf basisopleidingen: economische wetenschappen, toegepaste economische wetenschappen, handelsingenieur, handelswetenschappen en bestuurskunde en publiek management.
Psychologie en Pedagogische Wetenschap- pen	Bachelor Sociaal Werk	Duurzaamheid in het onderwijs integreren door twee lerende netwerken “duurzaamheid in het onderwijs” op te richten en door binnen deze netwerken een facultaire visie te ontwikkelen over hoe duurzaamheid kan geïntegreerd worden in alle opleidingen.
Bio- ingenieurs- wetenschap- pen	Bachelor Bio- ingenieurs- wetenschappen	Het duurzaamheidsdenken uitdragen in onderzoek en onderwijs door zich te versterken als expertisecentrum en het verder integreren in de curricula.
Politieke en Sociale Wetenschap- pen	Bachelor Politieke Wetenschap- pen + Breed verhaal (transdisciplinair platform en ENLIGHT)	Het duurzaamheidsdenken integreren in alle bacheloropleidingen. + Het ontwikkelen van een performant platform voor maatschappelijk relevante (vanuit duurzaamheidsperspectief) bachelor- en masterproeven.

Per opleiding werd getracht een duidelijke visie en een actieplan te ontwikkelen om duurzaamheid (sterker) te integreren. De filosofie op vlak van duurzaamheid en pedagogie, een aangereikt stappenplan, een overzicht van tastbare resultaten, etc. worden beschreven in [“Vandenplas, E. & Block, T. \(2022\) Wervende werven en recycleerbare resultaten. Duurzaamheid verankeren in opleidingen aan de UGent. Universiteit Gent, 83 p.](#)

Enkele belangrijkste aandachtspunten bij dit UBK-traject:

- Zoals ook uit de zelfevaluaties blijkt fungeerde deze UBK als een hefboom voor lopende engagementen (bv. formele steun voor bottom-up processen), maar werden ook tal van nieuwe dynamieken geïnitieerd.
- Bepaalde trajecten liepen onderweg vertraging op omwille van de coronacrisis en –maatregelen, maar uiteindelijk zijn alle piloottrajecten min of meer geland. Alle betrokken opleidingen toonden een groot engagement en daarop lag de focus in de cyclus 2019-2022.

	<ul style="list-style-type: none"> - De creatie van een vruchtbare voedingsbodem kreeg de voorkeur op het plukken van talrijke rijpe vruchten. Daarenboven geldt dat ingrijpende evoluties binnen academische onderwijspraktijken steevast traag verlopen en de nagalm van bepaalde intensieve trajecten nog even op zich kan laten wachten. - Vooral de opschalingstrajecten op faculteitsniveau (de zgn. 2e fase van deze UBK-aanpak waarbij getracht wordt om de aanpak van een pilootopleiding op te schalen naar meer/alle (bachelor)opleidingen) zijn door de coronacrisis later opgestart dan aanvankelijk voorzien. In twee faculteiten is voorlopig deels onduidelijk hoe dit opschalingstraject zal worden uitgewerkt. Binnen de vier andere faculteiten zijn de resultaten hier behoorlijk tot goed.
Bijsturing en planning	<p>Voorstel is om deze actie op te splitsen in onderstaande 3 acties in het kader van de UBK</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opleidingen aan de UGent die duurzaamheid sterker willen verankeren krijgen via de UBK 'Duurzaamheid in onderwijs' een breed en kritisch perspectief aangereikt, alsook een helder stappenplan om een traject te doorlopen, een bruikbaar evaluatiekader en talrijke succesvolle praktijkvoorbeelden. - De UGent organiseert een reeks workshops hoe interdisciplinaire onderwijspraktijken rond duurzaamheidsvraagstukken alsook 'challenge based learning' met interactieve werkvormen meer kansen en minder barrières kunnen krijgen. - Opleidingen aan de UGent krijgen binnen de UBK 'Duurzaamheid in onderwijs' de kans om stapsgewijs een wervend en universiteitsbreed onderwijsinitiatief uit te werken met 'klimaat' als overkoepelend thema. <p>Zie ook pijler 3.</p>

Actie 5.	In de Sociale Wetenschappen wordt een nieuwe interdisciplinaire master ontwikkeld met een focus op (de governance van) duurzaamheidstransities.
Evaluatie	<p>Mede op vraag van de rector en de decaan van de faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen zette het CDO-UGent samen met partners uit de Universiteit Antwerpen en de Vrije Universiteit Brussel een interuniversitaire master in de steigers met als titel 'Sustainability Transitions and Social Justice'. Deze nieuwe masteropleiding in de sociale wetenschappen heeft als doel studenten grondig voor te bereiden op het begrijpen, het vorm geven en kunnen begeleiden van duurzaamheidstransities. Het unieke karakter ervan schuilt om te beginnen in de uitdrukkelijk sociaalwetenschappelijke blik op de uitdagingen van duurzame ontwikkeling en van socio-technische reorganisatie: in ons mobiliteitssysteem, het stedelijk weefsel, circulaire economie, het voedselsysteem, het energiesysteem,...</p> <p>De voorgestelde werkvormen zijn zeer interactief: talrijke werkcolleges, challenge based learning, masterproefateliers rond 'real world problems', etc.</p> <p>Dit eenjarige masterprogramma is dus interuniversitair opgezet (UAntwerpen, UGent en VUB). Het oriënteert zich uitdrukkelijk op sociaalwetenschappelijke leerresultaten, maar vertrekt van de gestelde problematieken veeleer dan van wetenschappelijke disciplines. In die zin wordt een inter- en transdisciplinaire aanpak nagestreefd.</p> <p>De werkgroep kwam tot het besluit dat binnen de 3 instellingen het nodige personeel niet volledig voorhanden is, en per instelling 1 ZAP en 1 AAP nodig is. Vorige zomer (2021) lagen de puzzelstukken binnen de UGent niet zo gunstig,</p>

	<p>maar daar is verandering in gekomen. De Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen besliste in juni 2022 om te investeren in een ZAP-mandaat rond dit uiterst actuele onderwerp. De nieuw aan te stellen Tenure Track kan onderzoeksmatig een interdisciplinaire lijn uitwerken rond socio-ecologische en socio-technische systeemverandering, maar dus ook deels meedraaien in de nieuwe master. Ook de UA en de VUB voorzien normaliter de gevraagde steun (per universiteit 1 ZAP + 1 ass.). Het dossier voor deze nieuwe master zal voorbereid worden voor indiening bij de overheid, met als preferentiële startdatum academiejaar 2025-2026.</p>
Bijsturing en planning	Deze actie kan behouden blijven.

Actie 6.	<p>Er wordt ingezet op ondersteuning van en afstemming tussen onderwijspraktijken waarbij studenten in een transdisciplinaire setting aan de slag gaan met duurzaamheidsuitdagingen van binnen of buiten de universiteit (Community Service Learning, Stadsacademie, Durf Ondernemen, Living Lab Campus Sterre,...). Een werkgroep wordt opgericht die de verschillende initiatieven en onderwijspraktijken in kaart brengt, op elkaar afstemt, ondersteunt, meer zichtbaar maakt en waar kan opschaalt. Eén van de scenario's die deze werkgroep zal verkennen is de deelname aan het hernieuwde concept van de Wetenschapswinkel (samen met de VUB en de UA).</p>
Evaluatie	<p>Zoals aangegeven zetten heel wat initiatieven (bv. Community Service Learning, inter- en transdisciplinaire vakken, living labs, ENLIGHT, de Stadsacademie, Durf Ondernemen,...) in op een transdisciplinaire werking. Dergelijke onderwijsinitiatieven kunnen maar floreren wanneer er een voldoende grote en gevarieerde pool is van maatschappelijke stakeholders, die (min of meer) concrete uitdagingen aanbrengen om rond samen te werken. De nood aan een tool (een digitaal platform) om de contacten tussen lesgevers, stakeholders en studenten te faciliteren is dus evident en reeds lang het voorwerp van allerlei bottom-up initiatieven. Hieronder een korte schets.</p> <p>Reeds in 2018 werd een denkoefening geïnitieerd, op dat moment vanuit de Green Office, waarbij geopperd werd om werk te maken van een centraal aanspreekpunt, overkoepelende communicatie én coördinatie. De werktitel van het platform luidde 'Sustainability Match'.</p> <p>Om dit idee verder vorm en inhoud te geven werd in 2019 een werkgroep opgericht bestaande uit personen van DOWA, CDO, het opdrachthouderschap UBK Duurzaamheid, Durf Ondernemen, Afdeling Milieu en de Green Office. Het vele denkwerk leidde in november 2020 tot een nieuwe nota waarin het platform NEXUS UGent (Networks on Education <i>crossing</i> University & Society) werd voorgesteld. Aan centrale diensten werd gevraagd om te investeren in een breed platform dat instaat voor een communicatiestrategie (i.c. een soort 'vitrine' en webpagina die een duidelijk en toegankelijk overzicht geeft van lopende initiatieven en mogelijkheden om betrokken te worden); een betere afstemming tussen allerlei lopende initiatieven en een coördinatie van dit versnipperd landschap (deze 'dispatcherfunctie' dient structureel verankerd te worden binnen de UGent); het verder opschalen en uitbreiden van deze transdisciplinaire en/of transacademische werking (bv. opnieuw aansluiten bij Wetenschapswinkel, living lab werking UGent ontwikkelen, etc.) en investeren in een lerend netwerk rond</p>

	<p>transdisciplinariteit en ‘challenge based learning’. DOWA, CDO en de Green Office gaven aan de gevraagde noden niet te kunnen verwezenlijken met de bestaande capaciteit. Helaas bleek het onmogelijk om vanuit centraal extra financiële middelen hiervoor vrij te maken.</p> <p>Met de start van ENLIGHT (WP 5) en later Apollo 8 (Voorspogfonds) werd bij DOWA, afdeling Onderwijskwaliteitszorg, ruimte gecreëerd om te onderzoeken hoe een dergelijk platform voor stakeholders vorm zou moeten krijgen. De onderwijsondersteuner voor duurzaamheid en de medewerker Durf Ondernemen creëerden een SPOC (bv. een webpagina die verschillende initiatieven koppelt) en experimenteerden met de Call for Challenges en de Wetenschapswinkel. Momenteel krijgt dit initiatief vooral vorm binnen het thema ‘maatschappelijke verankering’ van het Apollo 8-project.</p>
Bijsturing en planning	<p>De oorspronkelijke actie kan behouden blijven.</p> <p>Er werd beslist dat aansluiten bij de Wetenschapswinkel momenteel geen optie is. De opvolging van dit platform blijkt zeer arbeidsintensief, waardoor dit niet haalbaar is in de huidige budgettaire context van de UGent. Het experiment wordt dus verder gezet met de Call for Challenges.</p> <p>Binnen de Europese alliantie ENLIGHT wordt samen met 8 Europese partners een open en interdisciplinaire ruimte gecreëerd waarin onder meer wordt ingezet op ‘challenge-based onderwijs’ rond duurzaamheidsvraagstukken zoals klimaatverandering, energie en circulaire economie.</p>

Pijler 3: Professionalisering van docenten: naar betere vakken met aandacht voor duurzaamheid

Volgende concrete acties worden verder opgenomen of nieuw voorgesteld:

Actie 7.	Een lerend netwerk helpt individuele docenten om duurzaamheid te integreren in hun vak.
Evaluatie	<p>Sinds 2018 organiseert het CDO (later ook met steun vanuit de UBK Duurzaamheid en DOWA) verschillende leersessies voor individuele docenten waarbij concrete vragen van lesgevers en/of opleidingen voorliggen en/of praktijkvoorbeelden worden besproken. Gemiddeld volgden 40 tot 60 docenten uit verschillende opleidingen zo'n sessie.</p> <p>De coronacrisis bleek echter een spelbreker in de organisatie van een meer structureel lerend netwerk waarbij opleidingen (die duurzaamheid trachten te integreren in de curricula) kunnen leren van elkaars aanpak en resultaten. Zo werd onder meer de brede inspiratie- en netwerkdag ‘Duurzaamheid in mijn onderwijspraktijk’ (23 maart 2020) geannuleerd omwille van COVID-19.</p> <p>Om toch doorkijk naar elkaars initiatieven te kunnen aanbieden werd een inspiratieboek geschreven: ‘Wervende werven en recycleerbare resultaten. Duurzaamheid verankeren in opleidingen aan UGent’ (Vandenplas & Block, 2022). Dit boekje geeft niet alleen een overzicht van de bredere filosofie en aanpak, maar ook tal van inspirerende voorbeelden en bruikbare resultaten van en voor UGent-opleidingen.</p>

	Zie ook actie 10.
Bijsturing en planning	De oorspronkelijke actie kan behouden blijven.

Actie 8.	Jaarlijks worden voor een drietal opleidingsonderdelen designworkshops georganiseerd om (onderdelen van) deze vakken te (her)ontwikkelen zodat de complexiteit van duurzaamheidsvraagstukken en interactieve werkvormen centraal komen te staan.
Evaluatie	In 2020 werd (grotendeels binnen de werking van de UBK Duurzaamheid) voor het eerst geëxperimenteerd met deze designworkshopformule bij de ontwikkeling van een nieuw vak 'Actuele vraagstukken in de sociale agogiek' (opleiding sociaal werk), een nieuw vak dat als focus duurzaamheid kreeg. Na dit experiment werd besloten verder in te zetten op designworkshops om (onderdelen van) vakken te (her)ontwikkelen. Bij nieuwe initiatieven in het vak 'VOP' (opleiding Werktuigkunde-Electrotechniek), 'Cybernetics' (opleiding Industrieel Ontwerp) en 'Duurzaamheidsgericht ontwerpen' (opleiding Industrieel Ontwerp) werd voor het eerst geëxperimenteerd met het observeren van lessen en lesmateriaal als basis voor een empirisch onderbouwde herontwikkeling van het vak. Lesgevers en didactische onderzoekers van het CDO werken zo samen aan het herontwikkelen van het vak. De 'lessons learned' van deze onderzoeks-intensieve trajecten zullen de komende jaren andere opleidingen kunnen inspireren om gelijkaardige initiatieven te ontwikkelen.
Bijsturing en planning	De oorspronkelijke actie kan behouden blijven.

Actie 9.	Er wordt door DOWA een aanbod uitgebouwd rond duurzaamheidseducatie binnen het reguliere en vernieuwde ondersteuningsaanbod voor docenten en assistenten. Voor opleidingen komt er een train-the-trainersessie, voor individuele docenten wordt gewerkt aan een blended training, waarvan het online leerpad – resultaat van een intensieve interuniversitaire samenwerking – tegen begin academiejaar 2020-21 wordt voorzien.
Evaluatie	Het onderwijsondersteuningsaanbod van DOWA richt zich zowel op individuele lesgevers als op opleidingen in hun geheel. Op Onderwijstips, de website van de UGent met tal van praktische en hands-on adviezen over onderwijs aan onze instelling, vind je dan ook een onderwijstip over duurzaamheid voor opleidingen en een voor individuele docenten . Voor docenten die zich nog verder willen verdiepen in het thema is er het online leerpad 'Leren over en voor duurzaamheid', dat werd uitgewerkt in partnerschap met de 4 andere Vlaamse universiteiten en Duurzaam Educatiepunt (het programma van de Vlaamse Overheid voor duurzaamheidseducatie in het hoger onderwijs). In het eerste hoofdstuk komen een aantal kaders en de historiek van het concept duurzaamheid aan bod. Hoofdstuk 2 gaat uitgebreid en geïllustreerd met talrijke voorbeelden in op duurzaamheid in opleidingsonderdelen: hoe duurzame inhouden integreren; welke werkvormen en evaluatievormen inzetten; welke duurzaamheidscompetenties verweven in de eindcompetenties. Hoofdstuk 3 tenslotte geeft handvaten om

	<p>duurzaamheidseducatie in opleidingsonderdelen te versterken door samenwerking te zoeken met verschillende actoren binnen en buiten de instelling.</p> <p>Voor opleidingen die het thema duurzaamheid meer willen integreren in hun programma en opleidingsbeleid is er een vorming op maat. Daar verwachten we twee tot vijf sleutelfiguren (OC-vertegenwoordigers, CKO-medewerkers, opleidingsondersteuners...) binnen de opleiding die samen deelnemen aan de vorming. In deze vorming komt aan bod hoe de UGent het begrip duurzaamheid invult, wat duurzaamheid betekent voor de deelnemende opleidingen, welke tools men kan inzetten om de opleiding door te lichten op vlak van duurzaamheid, welke stappen kunnen gezet worden om een actieplan te maken voor de opleiding en hoe opleidings- en eindcompetenties aangegrepen kunnen worden om duurzaamheid te integreren in het curriculum. We gaan ook kort in op werk- en evaluatievormen die geschikt zijn om duurzaamheidscompetenties te verwerven. In een eerste bijeenkomst worden inhoud en tools aangereikt om het proces in de eigen opleiding op te starten of verder vorm te geven. We streven ernaar tot drie opleidingen te laten deelnemen aan deze eerste bijeenkomst. Zo krijgen de deelnemers de kans om ervaringen uit te wisselen met andere opleidingen. Vervolgens gaat deelnemende opleiding aan de slag. Tijdens een terugkoment wordt de stand van zaken opgemaakt en gekeken welke ondersteuning verder nuttig kan zijn. De data voor de eerste bijeenkomst en voor het terugkoment worden in onderling overleg bepaald. In overleg met de deelnemende opleidingen bepalen we of de terugkomsessie per opleiding of gezamenlijk organiseren.</p> <p>Tot nog toe namen vier opleidingen deel. Er werd ook een specifieke vorming georganiseerd op vraag van de faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen.</p>
Bijsturing en planning	<p>Het uitgebouwde online aanbod rond duurzaamheidseducatie binnen het reguliere ondersteuningsaanbod voor docenten en assistenten blijft beschikbaar.</p> <p>Daarnaast is het thema duurzaamheid een belangrijke insteek om de principes van future-proof onderwijs (Apollo 8) richting en inhoud te geven. Zo bijvoorbeeld kan de literatuur over duurzaamheidscompetenties inspiratie bieden voor het formuleren van generieke competenties. Leren in inter- en transdisciplinariteit en onderwijs inbedden in de maatschappij zijn zowel voor het Apollo 8-project als voor duurzaamheidseducatie belangrijke elementen. Tenslotte kunnen (universiteitsbrede keuze)vakken met een duurzaamheidsfocus een plaats krijgen in de te ontwikkelen flexibele leerwegen voor studenten.</p> <p>Via het kwaliteitszorgsysteem (opleidingsmonitors) worden opleidingen gestimuleerd te reflecteren over de mate en de wijze waarop zij duurzaamheid integreren in het curriculum.</p>

Pijler 4: Ondersteuning van onderwijsinitiatieven door studenten

Volgende concrete acties worden verder opgenomen of nieuw voorgesteld:

Actie 10.	De Summer School Klimaat voor en door UGent-studenten wordt jaarlijks ingericht en ondersteund.
------------------	---

Evaluatie	<p>Een eerste Summer School Klimaat vond plaats in september 2019 en werd georganiseerd voor en door UGent-studenten en met sterke ondersteuning vanuit de Green Office. Omwille van COVID-19 werd de editie van 2020 geannuleerd, maar in september 2021 konden onze UGent-studenten opnieuw genieten van een geslaagde onderwijsactiviteit.</p> <p>Via workshops en lezingen leren 50 UGent-studenten 5 dagen lang over de complexe uitdagingen i.v.m. klimaatopwarming en over mogelijke transitiepaden uit verschillende invalshoeken. Daarnaast wordt een excursie georganiseerd alsook boeiende avondactiviteiten (bv. een lezing met een internationale spreker). Niet alleen wordt een inter- en transdisciplinair perspectief gehanteerd via een uitgebreide lezingenreeks, studenten verdiepen zich binnen een workshoptraject en onder begeleiding van experts ook in concrete duurzaamheidsvraagstukken. De week wordt afgesloten met een presentatie over de workshops door de deelnemers aan deze Summer School.</p> <p>In 2021 werd een tweede Summer School in het leven geroepen door studenten van de faculteit Dierengeneeskunde die een Summer School rond dierenwelzijn organiseerden met steun van de Green Office.</p> <p>In 2022 organiseert de Green Office mee drie Sustainability Summer Schools die gedreven worden door vraag en engagement van studenten. De Summer Schools Klimaat en Degrowth hebben een gezamenlijke basis maar hebben ook ieder een eigen focus, en de Summer School Dierenwelzijn duikt helemaal in het dierenwelzijn. Zo kunnen meer studenten in interdisciplinaire en transdisciplinaire setting aan de slag rond de complexe vraagstukken van deze tijd.</p> <p>Het model en de methodieken van de Summer Schools werden ook opgenomen in het Enlight netwerk.</p>
Bijsturing en planning	De oorspronkelijke actie kan behouden blijven, maar ruimer geformuleerd als 'Sustainability Summer Schools', waarin de thema's van jaar tot jaar afhangen van in welke complexe duurzaamheidsvraagstukken de studenten die de Summer Schools organiseren zich willen verdiepen.

Actie 11.	Geëngageerde studenten experimenteren in vakken met 'Student-led education' en werken deze aanpak verder uit.
Evaluatie	<p>Afgelopen jaren werden onder meer vanuit de Green Office stimulansen gecreëerd om binnen bestaande UGent-vakken 'student-led'-modules in te bouwen. Mede door de impact van COVID-19 werd deze werking afgelopen jaren teruggeschoefd.</p> <p>In 2022 werd er een samenwerking met de Green Office en CEMUS, een student-led centre for sustainability opgezet om uit te wisselen rond student-led methodieken (die onder andere in de Sustainability Summer Schools uitgetest zullen worden).</p> <p>Daarnaast wordt het idee van het uitbreiden van het 'Jokerweek' concept van de opleiding architectuur naar andere opleidingen verder verkend. Centraal bij dit idee is dat lessen voor één week geschrapt worden en studenten zelf aan de slag gaan in interdisciplinaire teams rond echte duurzaamheidsvraagstukken op locatie in stad Gent of aan de UGent.</p>
Bijsturing en planning	Bijsturing: er wordt geëxperimenteerd met student-led educatie in vakken, uitgewisseld met andere kennisinstellingen rond methodes en er wordt geëxperimenteerd met opleidingen die daarvoor open staan met 'student-led, interdisciplinaire duurzame projectweken'.

Actie 12.	Via een universiteitsbrede enquête wordt bij alle studenten gepeild naar de mate waarin duurzaamheidsuitdagingen en -vraagstukken (voldoende) aan bod komen in alle UGent-opleidingen (geannuleerd in 2020 door de coronacrisis).
Evaluatie	<p>De Green Office, CDO, DOWA en de Gentse Studentenraad lanceerden in de lente van 2021 een enquête onder studenten en alumni van de UGent.</p> <p>Deze enquête had als doel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een beter zicht te krijgen op de perceptie en tevredenheid van studenten over duurzaamheid binnen hun opleiding, en - het meer gedetailleerd beeld brengen van hoe en in welke mate studenten in hun opleiding met dit thema aan de slag kunnen gaan en in welke mate aandacht gaat naar het interdisciplinaire karakter van duurzaamheidsvraagstukken. <p>De belangrijkste resultaten van dit onderzoek tonen dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - studenten meer duurzaamheid in hun opleiding willen - studenten zich niet voorbereid voelen om in hun latere werkcontext met duurzaamheid aan de slag te gaan - studenten meer aan de slag willen met concrete duurzaamheidsvraagstukken - studenten meer interdisciplinair willen samenwerken <p>Klik hier om het eindrapport te bekijken.</p> <p>De resultaten werden voorgesteld in verschillende raden en commissies.</p> <p>Deze bevindingen liggen in de lijn van de resultaten van de Opleidingsfeedback en de Alumnibeveiling (zie 3. <i>Evolutie van indicatoren</i>).</p>
Bijsturing en planning	Om de 3 jaar wordt via een universiteitsbrede enquête bij alle studenten gepeild naar de mate waarin duurzaamheidsuitdagingen en -vraagstukken aan bod komen in alle UGent-opleidingen.

Actie 13.	Verschillende mogelijkheden worden verkend om enerzijds inzichten uit masterproeven rond duurzaamheidsvraagstukken beter te valoriseren en anderzijds een prijs toe te kennen aan de beste masterproef rond duurzaamheid.
Evaluatie	<p>Begin 2021 werd de website FUTUREproef gelanceerd, een initiatief van de Green Office Gent, CDO, DOWA en de Universiteitsbibliotheek van UGent. Met FUTUREproef wil de UGent masterproeven rond duurzaamheid meer toegankelijk maken voor het brede publiek en voor de organisaties of personen die in de praktijk met die onderwerpen bezig zijn.</p> <p>Ondertussen worden reeds tientallen masterproeven (en de auteurs) op een aantrekkelijke manier voorgesteld.</p> <p>Binnen dit initiatief wordt ook jaarlijks een FUTUREproef Award uitgereikt. Een inter- en transdisciplinaire jury buigt zich over de kandidaten. In 2021 bleek Lies Hens met haar thesis over duurzame stedelijke ontwikkeling in sociale huisvesting de grote winnares. De 2e plaats ging naar Edith Declercq en Fien Mertens bemachtigde de 3e podiumplaats. Een breed publiek (2.311 stemmen in totaal) zorgde ervoor dat Fien Mertens met 455 stemmen ook met de publieksprijs werd bekroond.</p> <p>Met deze aanpak worden niet alleen UGent-masterproeven rond duurzaamheid in de kijker geplaatst, maar tegelijk ook meer toegankelijk gemaakt voor het brede</p>

	<p>publiek en voor de organisaties die in de praktijk met die onderwerpen bezig zijn (Thesis met Impact project).</p> <p>Daarnaast werd een samenwerking opgezet met andere hogeronderwijsinstellingen in Vlaanderen, het Duurzaam Educatiepunt van de Vlaamse Overheid en de Stichting voor Toekomstige Generaties om een duurzaamheidsprijs op Vlaams Niveau uit te reiken in 2023 (met subprijzen aan de verschillende instellingen). De expertise opgebouwd aan UGent wordt hierbij gebruikt om de Vlaamse prijs vorm te geven.</p>
<p>Bijsturing en planning</p>	<p>De actie kan behouden blijven.</p>